Туган телдә белем бирү оешмалары укучылары өчен 2024 нче елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру материалларының күрсәтмә варианты

Демонстрационный вариант контрольных измерительных материалов для проведения государственной итоговой аттестации по образовательным программам основного общего образования 2024 года по родному (татарскому) языку для обучающихся образовательных организаций с родным языком обучения

разработан федеральным государственным автономным образовательным учреждением высшего образования
«КАЗАНСКИЙ (ПРИВОЛЖСКИЙ) ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

подготовлен государственным бюджетным учреждением
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ»

утвержден МИНИСТЕРСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

Туган телдә белем бирү оешмалары укучылары өчен 2024 нче елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе

2024 нче елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру өчен күрсәтмә материалларга аңлатмалар

2024 нче елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру өчен күрсәтмә материаллар белән танышканда, шуны истә тотыгыз: тәкъдим ителгән материаллар тикшереләчәк эчтәлекнең барлык элементларын да чагылдырмыйлар. 2024 нче елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру вакытында тикшерелергә мөмкин булган эчтәлек элементларының тулы исемлеге туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру өчен әзерлек дәрәҗәсенә куйган таләпләр һәм эчтәлек элементларының кодификаторында тәкъдим ителгән.

Күрсәтмә вариант туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясен узучыларга һәм киң җәмәгатьчелеккә тестның структурасы, биремнәр саны, аларның формасы, катлаулылык дәрәҗәсе турында гомуми күзаллау бирә. Бу варианттагы киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән биремнәрне үтәүнең бәяләү критерийлары киңәйтелгән җавапның тулылыгы һәм дөрес язылышы таләпләре турында күзаллау тудыра.

Бу мәгълүматлар туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе узуга әзерлек осталыгын булдырачак.

Эш үтәү өчен күрсәтмә

Татар телендә гомуми белем бирү оешмаларының 9 нчы сыйныфын тәмамлаучы укучылар өчен, туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясенә 3 сәгать 55 минут (235 минут) вакыт бирелә. Биремнәр 3 бүлектән тора.

Беренче бүлек 1 биремнән тора. Анда 2 тапкыр **тыңланган** текстның кыскача эчтәлеге (изложение) языла. Бирем 2 нче номерлы җавап бланкында эшләнә.

Икенче бүлек 7 биремнән тора (2-8 биремнәр). Биредә сүз, җөмлә, текстка төрле типтагы анализ күзаллана.

2-8 нче биремнәрнең җаваплары сүз яки цифрлар белән бирелә. Аларны 1 нче номерлы җавап бланкына язарга кирәк.

Өченче бүлектәге биремнәр укучылар 2 нче бүлектә укыган текст нигезендә башкарыла. Эшли башлаганчы, тәкъдим ителгән (9.1 һәм 9.2) биремнәрнең берсен сайларга һәм үз фикереңне дәлилләп, эзлекле рәвештә киңәйтелгән җавап бирү кирәк. Бирем 2 нче номерлы җавап бланкында эшләнә.

Биремнәрне үтәгәндә, орфографик сүзлекләрдән файдаланырга рөхсәт ителә.

Биремнәрне эшләгәндә, караламадан файдаланырга мөмкин, әмма андагы язулар тест эшенә билге куйганда исәпкә алынмый.

Биремнәрне тәкъдим ителгән эзлеклелектә эшләргә киңәш ителә. Җавап бирергә авырсынган бирем очраса, аны калдырып, башкаларын эшли торырга мөмкин. Вакыт кала икән, аларны яңадан уйлап, эшләп карарга мөмкинлек туа.

Үтәлгән биремнәр өчен куелган баллар бергә кушыла. Мөмкин кадәр күбрәк биремгә дөрес җавап биреп, югарырак балл җыярга тырышыгыз.

Эшне тәмамлагач, һәр җавапның 1 нче һәм 2 нче номерлы бланкларга дөрес номер белән куелганлыгын тикшерергә онытмагыз.

Сезгә уңышлар телибез!

I бүлек

Текстны тыңлагыз һәм 1 нче биремне 2 нче номерлы җаваплар бланкында эшләгез. Башта биремнең номерын, аннары изложение текстын языгыз.

1 Текстны тыңлагыз һәм кыска изложение языгыз.

Текстны тыңлагач, микротемаларны билгеләгез.

Тулы текстның һәм андагы микротемаларның төп эчтәлеген берергә кирәклеген истә тотып эшләгез.

Изложениенең күләме 70 сүздән ким булмаска тиеш.

Изложениене чиста һәм танырлык итеп языгыз.

II бүлек

2 – 8 нче биремнәрнең җавабы сүз яки цифрлар булырга мөмкин. Башта җавапны текстта күрсәтегез, соңыннан 1 нче номерлы бланкка <u>буш ара калдырмыйча, тыныш билгеләрсез, башка өстәмә символларсыз</u> күчереп алыгыз. Һәр хәрефне һәм санны, бланктагы үрнәктә күрсәтелгәнчә, аерым шакмакка языгыз.

2 Текстны укыгыз.

1) Олылар сөйләвенчә, безнең борынгы бабаларыбыз көчле, таза булганнар. 2) Чатнама суыкларда бер кат киндер ыштаннан йөри алганнар. 3) Рөстәмнәр авылыннан бер агай бер йөк утынны чанасы-ние белән аркасына салган да базардан бер чакрымдагы үз өенә күтәреп кайткан. 4) Яхшы ат тарта торган йөкне күтәреп кенә барган ул агай. 5) Баһадир булган ул!

Җөмләләрнең **оештыручы үзәкләре (грамматик нигезләре, баш кисәкләре)** дөрес күрсәтелгән очракны билгеләгез. Җавап номерын языгыз.

1) борынгы бабаларыбыз (1 нче җөмлә)
2) чатнама суыкларда (2 нче җөмлә)
3) агай күтәреп кайткан (3 нче җөмлә)
4) күтәреп кенә барган (4 нче җөмлә)
5) баһадир булган (5 нче җөмлә)

Җавап: ________________ .

3 Текстны укыгыз.

Ирен гармониясе күзәтелгән сүзләр кулланылган җөмләне табыгыз. Җавап номерын языгыз.

1) Ильясның карашы күзне камаштырырлык матурлык илендә адашып йөрде дә урта рәттә төрле төстәге таҗларын балкытып утырган гөлчәчәккә берегеп калды. 2) Гаҗәеп чәчәк иде ул: кызыл, ак, шәмәхә, зәңгәр таҗлы гөлчәчәк күз явын алырлык иде. 3) - Менә бу розалар бик кыйммәт микән?

Җавап: _______________ .

4 Текстны укыгыз.

Өтерләр куелырга тиешле җөмләләрне табыгыз. Җавап номерларын языгыз.

1) Һәр милләттә йөзек кашы булырдай кешеләр бар. 2) Татар тарихында да андыйлар аз түгел. 3) Ләкин халык язмышында зур үзгәрешләргә сәбәп булган егерменче гасырга күз салсак татар рухына Тукай кадәр зур йогынты ясаган бүтән бер шәхесне очрата алмабыз. 4) Ә бит уйлап баксаң Тукай әлеге гасырның башында ук япь-яшь килеш дөньядан китә. 5) Һәм аның татар рухи тормышында шундый зур роль уйнарлык мөмкинлеге дә булмый төсле.

Җавап: ______________ .

5 Текстны укыгыз.

Ясалма сыйфатны табып языгыз.

Урманда имәннән кала бар агачлар ямь-яшел. Имәннәр шәп-шәрә, чөнки алар суыктан куркалар. Язгы суыклар кире кайтмагае дип, зур-зур яфракларын, мүк кебек яшькелт сыргаларын ачмыйлар. Имәннәр белә: шушы вакытта һәр елны салкын кырау төшә.

Җавап: _______________ .

Текстны укыгыз һәм 6-9 нчы биремнәрне үтәгез.

1) Мин күккә карап чалкан ятам. 2) Чалкан ятып тургай моңын тыңлыйм. 3) Әнә берсе... әнә икенчесе... 4) Түгәрәкләр ясый-ясый һаваны бораулап менеп баралар.

5) Кояш иңгән саен, тургайлар күтәрелә, күтәрелә... 6) Гүя кояштан аерыласылары килми, гүя кояш аларның әниләре...

7) Мин бер-ике тургайны һаман күздән ычкындырмыйм. 8) Алар инде миңа кичке тәрәзәдә йөри торган күбәләк кадәр генә булып күренәләр. 9) Үзләре һаман менә, һаман менә... 10) Вакыт-вакыт мин инде аларны күздән дә югалтам. 11) Аннары тагын эзләп табам.

12) Җирдә инде күптән кояш юк, ә югарыда бар әле. 13) Күккә чәчрәгән соңгы кояш нуры тургай канатында кызарып чагылып китә. 14) Әнә шул чакта инде мин югалган тургайны яңадан шәйли башлыйм.

15) ...Күренер-күренмәс кенә булып лепердәп торган бер тургай кинәт җиргә таба егыла башлады: кояш артыннан ияреп барырга аның көче, күрәсең, җитмәде... 16) Әнә ул, канатларын җыеп, таш кебек атылып төшеп килә... 17) Мескен кошчык бәрелде, харап булды дип торганда гына, тургай канатларын җәеп җибәрде дә солы арасына әкрен генә килеп төште. 18) Калган икесе әле һаман күтәрелә, һаман сайрый... 19) Никадәр генә биек менгән булсалар да, моңлы җырлары әле һаман җиргә төшеп җитә: челтер-челтер, туррый-туррый, яй-яй...

20) Әнә тагын берсе егылып төшеп килә. 21) Нәкъ борчак кыры турысына... 22) Минем сикереп торасым, аны учыма тотып аласым килә... 23) Менә мин сикереп аягыма бастым... 24) Талпындым... 25) Бусы да, канатын җәеп җибәреп, әкрен генә борчак арасына төште.

26) Ә соңгысы? 27) Әнә ул ак болыт таулары фонында кара нокта кебек кенә булып леперди. 28) Ул әле һаман менә. 29) Ул кояшны күрә булса кирәк. 30) Ә җир инде кояшны күрми.

31) Ә тургай, ялгыз тургай, һаман менә, һаман күтәрелә... 32) Бәлки, аның әнисе кояштыр? 33) Әнкәсеннән аерыласы килмичә, ул һаман югарырак, һаман яктыгарак менәдер...

34) Мин керфек тә какмыйча карап ятам. 35) Күзләремне йомып кына алсам да, тургай инде югалачак. 36) Кайда соң әле ул? 37) Мин аны күрми башладым. 38) Юк, юк, күрәм. 39) Әнә ул, әнә... 40) Тузан хәтле генә инде... 41) Ә шулай да тавышы челтерәп агып тора...

42) Мин көтәм, менә ул канатларын җыяр да, иптәшләре кебек үк, җиргә таштай атылып төшәр. 43) Җирдә яралган — җирдән аерыла алмас. 44) Көтәм, ә ул һаман төшми. 45) Ул һаман менә... 46) Һаман сайрый...

(И. Газидан)*

****Ибраһим Гази*** (1907-1971) – танылган язучы һәм журналист.

6

Текстның эчтәлегенә туры килгән җөмләне күрсәтегез. Җавап номерын языгыз.

1) Кич җитә.
2) Мин, ял итеп, болында ятам.
3) Тургайлар җиргә егылып төшәләр.
4) Тургайларның сайравы матур.
5) Мин тургайларның күктә уйнавын күзәтәм.

Җавап: _______________ .

7 **Фразеологик әйтелмә** кулланылган җөмләне күрсәтегез. Җавап номерын языгыз.

1) Түгәрәкләр ясый-ясый һаваны бораулап менеп баралар.
2) Үзләре һаман менә, һаман менә...
3) Әнә тагын берсе егылып төшеп килә.
4) Мин керфек тә какмыйча карап ятам.
5) Тузан хәтле генә инде...

Җавап: ________________ .

8 20-30 нчы җөмләләрдән рус теле аша кергән алынма сүзне табып, күчереп языгыз.

Җавап: ____________ .

2-8 нче биремнәрнең җавапларын, тестны үтәү өчен күрсәтмәдә әйтелгән тәртиптә, 1 нче номерлы бланкка күчереп язарга һәм җавапның бирем номеры күрсәтелгән юлга язылуын тикшерергә онытмагыз.

III бүлек

2 нче бүлектә укылган текстны файдаланып, 9.1 яки 9.2 нче биремнәрнең <u>бары тик берсен генә сайлап алып</u>, 2 нче номерлы бланкта биремне үтәгез. Яза башлар алдыннан сайланган биремнең номерын күрсәтегез.

9.1 **Җирдә яралган — җирдән аерыла алмас.** җөмләсендә әйтелгән фикерне ничек аңлыйсыз? Шулар турында языгыз. Фикерегезне раслау өчен, укылган тексттан **2 мисал** китерегез.

Файдаланган җөмләләрнең номерларын языгыз яки тексттан цитата китерегез.

Сочинениенең күләме **70 сүздән** дә ким булмаска тиеш.

Укылган текстка таянып язылмаган эшкә билге куелмый.

Бирелгән текстны күчереп яисә аның эчтәлеген аңлатмаларсыз язган өчен ноль балл куела.

Сочинениене чиста һәм танырлык итеп языгыз.

9.2 **Биеккә омтылу** әйтеменең мәгънәсен ничек аңлыйсыз? “**Максатыңа ирешү өчен, нәрсә эшләргә кирәк?**” темасына сочинение языгыз. Фикерегезне языгыз. Раслау өчен, укылган тексттан **1 мисал**, үзегезнең тормыш тәҗрибәсеннән **1 мисал** китерегез.

Сочинениенең күләме **70 сүздән** дә ким булмаска тиеш.

Укылган текстка таянып язылмаган эшкә билге куелмый.

Бирелгән текстны күчереп яисә аның эчтәлеген аңлатмаларсыз язган өчен ноль балл куела.

Сочинениене чиста һәм тanyрлык итеп языгыз.

Һәрбер җавапның бирем номеры күрсәтелгән юлга язылуын тикшерергә онытмагыз.

Туган телдә белем бирү оешмалары укучылары өчен 2023 нче елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе

I бүлек

Тыңлау өчен текст

Нишләргә?

Беренче сентябрь иде, беренче лекциягә соңга калмас өчен, мин ашыга-ашыга университетка киләм. Йөзләрчә бүлмәдән торган тарихи зур бина буйлап үземә кирәк аудиторияне эзлим, йөгерә-йөгерә, икенче катка менәм. Ләкин соң инде, лекция башланган.... Айлар буе түземсезлек белән көтелгән, татлы хыяллар тудырган беренче лекция башланган! Ишеге ябык аудитория каршында мин башымны түбән иеп моңаеп калдым. Менә дигән кәеф кинәт юкка чыккандай булды.

Профессорның лекциясен бүлеп, аудиториягә керергәме-юкмы дип уйланып торганда, минем яныма ашыгыч адымнар белән бер кыз килеп басты. Янып торган кара күзле, озын кара чәчле, зифа буйлы бу кызның гүзәллеге искитәрлек иде.

– Әллә соңга калдыкмы? – дип, гүзәл кыз миңа русча сорау бирде.

– Әйе, соңга калдык шул, – дидем мин.

– Уф, ә мин шундый чаптым! – диде ул.

– Нәрсә басып торабыз, әйдәгез, керик, – дип, кыз ишекне ачты да мине аудиториягә тартты.

Без янәшә утырдык. Бераз тынычлангач, кыз миңа сорау бирде:

– Исемегез ничек?

– Гариф.

– Татар икәнсез, дип, ул җылы елмайды һәм татарча сөйли башлады: – Ә мин – Сылу.

Безнең дуслык шулай башланды.

1 нче биремне бәяләү критерийлары

1 нче таблица

Кыска изложение өчен текст турында белешмә	
Абзац номеры	**Микротемалар (мәгънәви кисәкләр)**
1	Идел буе Болгар дәүләте – зур дәүләт.
2	XI–XIII гасырларда әлеге дәүләт чәчәк ата.
3	Болгар дәүләте сәүдә үзәге булган.

Язма эшне бәяләү критерийлары

2 нче таблица

№	Критерий	Балл
ИК1	**Изложениенең эчтәлеге**	
	Укучы тыңлаган текстның эчтәлеген тулы ачкан, анда яктыртылган **барлык** мәсьәләләр язмада урын алган.	2
	Текстның эчтәлеге ачылган, **әмма** бер микротема төшеп калган (яки өстәлгән).	1
	Текстның эчтәлеге ачылган, **әмма** бердән артык микротема төшеп калган (яки өстәлгән).	0
ИК2	**Башлангыч текстны җыйнакландыру**	
	Укучы текстның гомуми эчтәлеген бер яки берничә алым белән кыскарткан, җыйнакландырган	3
	Бер яки берничә алым белән текстның ике микротемасын җыйнакландырган	2
	Бер яки берничә алым белән текстның бер микротемасы җыйнакландырылган	1
	Текстны җыйнакландыру өчен бер алым да **кулланылмаган**	0
ИК3	**Изложениенең мәгънә бөтенлеге, бәйләнешле сөйләм һәм анык эзлеклелеге**	
	Укучының эшендә мәгънә бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле һәм эзлекле булуы күзәтелә: логик хаталар юк, эзлеклелек бозылмаган; текст кызыл юлларга дөрес бүленгән	2
	Эштә мәгънә бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле һәм эзлекле булуы күзәтелә, **әмма** бер логик хата бар **яки** кызыл юлны билгеләүдә бер хата бар	1
	Эштә коммуникатив (аралашуга караган) мәгънә сакланган, **әмма** бердән артык логик хата **яки** кызыл юлны билгеләүдә ике хата җибәрелгән	0
ИК1-ИК3 күрсәткечләре буенча изложение өчен җыела торган иң югары балл		**7**

II бүлек

2 – 8 нче биремнәрнең җаваплары

Икенче бүлектәге һәр биремгә дөрес җавап биргән өчен укучыга **берәр балл** куела. Җавап инструкциядә күрсәтелгәнчә эшләнсә һәм тулысынча тиешле җавап белән тәңгәл килгән очракта, дөрес үтәлгән дип исәпләнә. Җавап ялгыш булса яки бөтенләй булмаса, **0 балл** куела.

3 нче таблица

Биремнәр	Җаваплар
2	3
3	1
4	34
5	язгы
6	5
7	4
8	фонында

III бүлек

9 нчы биремне тикшерү критерийлары

9.1 нче биремне бәяләү критерийлары

9.1 биременә җавап түбәндәге критерийлар буенча бәяләнә.

4 нче таблица

№	Текст эчтәлеген анализлауга бәйле темага язылган сочинениене (9.1) бәяләү критерийлары	Баллар
C_1К1	**Тексттан алынган кисәкнең мәгънәсен аңлау**	
	Имтихан бирүче тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген дөрес аңлаткан. Аңлатмада хаталар юк.	2
	Имтихан бирүче тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген гомумән дөрес аңлаткан, **ләкин** аңлатмада 1 хатасы бар.	1
	Имтихан бирүче тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген дөрес аңлатмаган, **яки** имтихан бирүче, тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген аңлатканда, 2 яки күбрәк хата ясаган, **яки** тексттан алынган кисәк эчтәлегенең аңлатмасы язма эштә юк.	0
C_1К2	**Дәлил-мисалларның булуы**	
	Имтихан бирүче <u>тексттан</u> әлеге кисәкнең эчтәлегенә туры килә торган 2 дәлил-мисал китергән.	3

	Имтихан бирүче тексттан әлеге кисәкнең эчтәлегенә туры килә торган 1 дәлил-мисал китергән.	2
	Имтихан бирүче башка тексттан дәлил-мисаллар (-лар) китергән.	1
	Имтихан бирүче әлеге кисәкнең эчтәлеген аңлата торган дәлил-мисал китермәгән, **яки** имтихан бирүче биремдәге цитатаны я аның бер өлешен дәлил-мисал итеп китергән.	0
$С_1$К3	**Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге, язу эзлеклелеге**	
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	2
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм эзлеклелек белән характерлана, **ләкин** 1 логик хатасы бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **1** урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **2** урында хата бар.	0
$С_1$К4	**Эшнең композицион бөтенлеге**	
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, текст төзүдә хаталар юк.	2
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, **ләкин** текст төзүдә 1 хатасы бар.	1
	Текст төзүдә 2 яки күбрәк хатасы бар.	0
$С_1$К1-$С_1$К4 критерийлары буенча сочинение өчен иң югары балл		**9**

Игътибар!

Әгәр сочинениедә текст күчереп кенә язылса яки анда текстның эчтәлеге генә чагылыш тапса, бәяләүнең барлык критерийлары буенча ($С_1$К2-$С_1$К4) **0 балл** белән бәяләнә.

Әгәр сочинениедәге текст фрагменты 9.1 дәге тексттан алынмыйча, башка тексттан алынса, бәяләүнең барлык критерийлары буенча ($С_1$К2-$С_1$К4) **0 балл** белән бәяләнә

Язма эшнең грамоталылыгы һәм аның фактик төгәллеге аерым бәяләнә (6 нчы таблицаны кара).

9.2 нче биремне бәяләү критерийлары
9.2 биременә җавап түбәндәге критерийлар буенча бәяләнә.

5 нче таблица

№	Текст эчтәлеген анализлауга бәйле темага язылган сочинениене (11.2) бәяләү критерийлары	Баллар
С₃К1	**Тексттан алынган кисәкнең мәгънәсен аңлау**	
	Имтихан бирүче (сочинениенең теләсә кайсы өлешендә теге яки бу формада) аңлатма биргән һәм киңәйтелгән формада тасвирлаган.	2
	Имтихан бирүче (сочинениенең теләсә кайсы өлешендә теге яки бу формада) аңлатма биргән, **ләкин** киңәйтелгән формада тасвирламаган.	1
	Имтихан бирүче ялгыш аңлатма биргән, **яки** төшенчәгә аңлатмасы язма эштә юк.	0
С₃К2	**Дәлил-мисалларның булуы**	
	Имтихан бирүче 2 дәлил-мисал китергән, шуларның берсе укылган тексттан, икенчесе – тормыш тәҗрибәсеннән **яки** имтихан бирүче 2 дәлил-мисал китергән, шуларның икесе дә укылган тексттан.	3
	Имтихан бирүче укылган тексттан 1 дәлил-мисал китергән.	2
	Имтихан бирүче тормыш тәҗрибәсеннән дәлил-мисаллар (-лар) китергән.	1
	Имтихан бирүче бер генә дәлил-мисал да китермәгән.	0
С₃К3	**Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге, язу эзлеклелеге**	
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	2
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм эзлеклелек белән характерлана, **ләкин** 1 логик хатасы бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **1** урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **2** урында хата бар.	0
С₃К4	**Эшнең композицион бөтенлеге**	
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, текст төзүдә хаталар юк.	2
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, **ләкин** текст төзүдә 1 хатасы бар.	1
	Текст төзүдә 2 яки күбрәк хатасы бар.	0
С₃К1-С₃К4 критерийлары буенча сочинение өчен иң югары балл		**9**

Игътибар!

Әгәр сочинениедә текст күчереп кенә язылса яки анда текстның эчтәлеге генә чагылыш тапса, бәяләүнең барлык критерийлары буенча ($С_3$К2-$С_3$К4) **0 балл** белән бәяләнә.

Әгәр сочинение 9.2 дәге сүз яки гыйбарәгә туры килмәсә, бәяләүнең барлык критерийлары буенча ($С_1$К2-$С_1$К4) **0 балл** белән бәяләнә.

Язма эшнең грамоталылыгы һәм аның фактик төгәллеге аерым бәяләнә (6 нчы таблицаны кара).

6 нчы таблица

№	Укучы сөйләменең грамоталылыгын һәм фактик төгәллеген бәяләү критерийлары	Баллар
ГК1	**Орфографик нормаларның үтәлеше**	
	Орфографик хаталары юк **яки** хатасы 1 дән артык түгел	2
	2-3 хата җибәрелгән	1
	Хаталарының саны 4 тән артык	0
ГК2	**Пунктуацион нормаларның үтәлеше**	
	Пунктуацион хаталары юк **яки** хатасы 2 дән артык түгел	2
	3-4 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
ГК3	**Грамматик нормаларның үтәлеше**	
	Грамматик хаталары юк **яки** 1 хатасы бар	2
	2 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 3 тән артык	0
ГК4	**Сөйләм нормаларының үтәлеше**	
	Сөйләм хаталары юк **яки** хатасы 2 дән артык түгел	2
	3–4 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
ФК1	**Язма сөйләмнең фактик төгәллеге**	
	Материалны язмада бирүдә, шулай ук аңлауда һәм терминнар кулланылышында фактик хаталар юк	2
	Материалны язмада бирүдә яки терминнар кулланылышында 1 хата бар	1
	Материалны язмада бирүдә яки терминнар кулланылышында 2 хата бар	0
ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча сочинение өчен иң югары балл		**10**

Грамоталылыкны бәяләгәндә, **изложение һәм сочинениенең күләмен** исәпкә алырга кирәк.

6 нчы таблицада китерелгән нормативлар гомуми күләме 140 тан артык сүз булган изложение һәм сочинениеләрне тикшерү өчен кулланыла.

Әгәр **изложение һәм сочинениеләрнең** гомуми күләме 70-139 сүз булса, ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча 1 баллдан артык куелмый:

ГК – 1 буенча орфографик хаталар булмаса яки 1 тупас булмаган хата булганда 1 балл куела;

ГК – 2 буенча пунктуацион хаталар булмаса яки 1 тупас булмаган хата булганда 1 балл куела;

ГК – 3 буенча грамматик хаталар булмаганда 1 балл куела;

ГК – 4 буенча сөйләм хаталары булмаганда 1 балл куела.

ФК1 – буенча фактик хаталар һәм терминнар кулланылышында хаталар булмаганда 1 балл куела.

Әгәр **изложение һәм сочинениеләрнең** гомуми күләме 69 гына сүз булса, мондый эшләргә ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча 0 балл куела.

Әгәр укучы иҗади эшнең бары тик берсен генә (я изложение, я сочинение) үтәсә, ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча бәяләү шулай ук эшнең күләменнән чыгып башкарыла:

Әгәр эш 140 яки аннан артыграк сүздән торса, грамоталылык 6 нчы таблица нигезендә бәяләнә.

Эшнең күләме 70-139 сүздән торса, ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча 1 баллдан артык куелмый (югары күрсәтелгәнчә).

Әгәр эшнең күләме 69 сүздән артмаса, мондый эшләргә ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча 0 балл куела.

Дәүләт йомгаклау аттестациясен тулаем башкару барышында җыярга мөмкин булган максималь балл – **33.**

Имтихан эше өчен түбәндәге билгеләр куела:

0-14 балл – «2» ле билгесе;

15-22 балл – «3» ле билгесе;

23-28 балл – «4» ле билгесе. Искәрмә: бу очракта укучының ГК1-ГК4 критерийлары буенча баллары 4 тән кимрәк булмаска тиеш.

29-33 балл – «5» ле билгесе. Искәрмә: бу очракта укучының ГК1-ГК4 критерийлары буенча баллары 6 дан кимрәк булмаска тиеш.